

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет економічний

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри ІАІАС,
доктор історичних наук,
професор

_____ Василь ОРЛИК
«____» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

на тему:

**«Електронні інформаційні ресурси в системі інформаційного
забезпечення освіти (бібліотека ЦНТУ)»**

Виконав: здобувач вищої освіти
IV курсу групи ІС19
ОПП «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа» спеціальності
029 «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа»

_____ НЕКРАСОВ Антон
«____» _____ 2023 р.

Керівник роботи
к. пед. н., доцент
_____ Олена КОЛОМІЄЦЬ
«____» _____ 2023 р.

Рецензент
к. пед. н., директор Кропивницького
фахового коледжу Приватного вищого
навчального закладу «Університет сучасних
знань»

_____ Тетяна ШИШКІНА

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1. Стан наукової розробки теми.....	8
1.2. Джерельна база дослідження.....	9
1.3. Методи дослідження.....	14
РОЗДІЛ II. ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ	16
2.1. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації.....	16
2.2. Електронні можливості бібліотек.....	18
2.3. Електронні довідково-бібліографічні ресурси.....	22
2.3.1. Електронні каталоги.....	22
2.3.2. Бібліографічні бази даних.....	25
2.4. Електронні бібліотеки.....	26
2.5. Збереження електронних ресурсів бібліотек.....	29
РОЗДІЛ III. ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ ЦНТУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ	32
3.1. Веб-ресурси бібліотеки ЦНТУ	32
3.2. Відкриті електронні ресурси на веб-сайті бібліотеки	34
3.3. Перспективи розвитку електронних ресурсів бібліотеки ЦНТУ	
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Бібліотека – один основних соціальних інститутів, що акумулює різноманітні інформаційні ресурси, появу бібліотек зумовила суспільна потреба у збиранні, зберіганні та наданні доступу до необхідної (релевантної) інформації (знань). На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства відбулася суттєва трансформація діяльності різних соціальних інститутів, зумовлена актуальною потребою формування інформаційного підґрунтя для продовження та розвитку державотворчих процесів у державі, економіки, науці, техніці й технологіях. Така ситуація поставила перед бібліотеками – базовими структурами системи документних комунікацій – завдання з формування національного інформаційного ресурсу та інформаційної інфраструктури, що сприятиме оптимальному формуванню і використанню національних інформаційних (документних) ресурсів та їх повноцінному входженню до складу глобальних (світових) документних ресурсів. На це спрямована дія низки нормативно-правових актів загальнодержавного рівня: Законів України «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про Національну програму інформатизації», Указів Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України», «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні». На сучасному етапі нагальною також є потреба щодо формування сприятливого соціокультурного середовища, основним імперативом функціонування якого є врахування базових національно-культурних цінностей та надбань світової культури і цивілізації. Правова політика держави у сфері обліку, збереження та використання історико-культурних надбань українського народу знайшла своє відображення у Законі України «Про охорону культурної спадщини», цей Закон є вагомим для формування, функціонування та зберігання бібліотечних інформаційних ресурсів.

Формування інформаційних ресурсів культурно-історичної спадщини, електронних колекцій документів бібліотек є надзвичайно важливим завданням у сфері бібліотечної та архівної справи, одним із перших етапів реалізації якого є розробка критеріїв формування вагомих у культурному значенні ресурсів, організацію зручного доступу до таких ресурсів, забезпечення створення страхового фонду унікальних і ціннісних документів.

Розвиток інформаційних технологій, мережі Інтернет зумовили глобальні зміни у протіканні процесів створення, розповсюдження та передачі інформації. Особливо прикметною ознакою нинішнього етапу розвитку людства є представлення знань та інформації не лише в традиційній (друкованій), а й в електронній (цифровій) формі. Такі трансформації спричинили до суттєвих змін у створенні, зберіганні, наданні доступу до використання інформації (знань) в будь-якій формі представлення. Сучасні інформаційні зрушення зумовили той факт, що значна частина новітніх інформаційних ресурсів наразі функціонує лише в електронному вигляді. Для формування інформаційного суспільства потужним інструментом стало соціально-економічного розвитку є наявність відкритого (зокрема й віддаленого) доступу до соціально важливих інформаційних ресурсів, насамперед культурного, наукового, освітнього спрямування.

Всеохоплюваність потоку електронних публікацій, їх кількісне і якісне розмаїття спонукає бібліотечні установи трансформувати свою діяльність у модерних умовах, працювати з новими джерелами інформації, удосконалювати традиційні та використовувати нові форми бібліотечного обслуговування.

Наразі статус бібліотечної установи забезпечується, насамперед, її можливостями щодо накопичення, опрацювання, збереження та забезпечення доступу до віртуальних веб-ресурсів: електронних бібліотек, баз даних окремих електронних журналів, книг тощо.

Особлива і актуальна наразі проблема – функціонування електронних документів у фондах сучасних бібліотек. Попри кількісну поширеність у

сучасному інформаційному середовищі електронних ресурсів, зауважимо, що вивчення формування, використання і загалом функціонування електронних документів в умовах бібліотечної діяльності ще потребує подальшого вивчення, що вкотре доводить факт **актуальності теми** кваліфікаційної роботи. До питань, що потребують свого подальшого вивчення та розвитку, зараховуємо такі: визначення оптимальних шляхів введення електронних документів до складу бібліотечного фонду, подальший пошук нових форм і процедур опрацювання електронних ресурсів, визначення механізму та особливостей їх включення в загальні процеси каталогізації, предметного індексування, використання веб-ресурсів, організації забезпечення збереженості електронних ресурсів.

Функціонування електронних документів у сучасному суспільстві суттєво впливає на організацію і вдосконалення усіх напрямків діяльності бібліотечних установ, це спонукає бібліотекарів переосмислювати склад та структуру бібліотечних фондів, враховувати у своїй роботі мінливість віртуального середовища. У зв'язку з цим актуальною є також проблема оптимальної організації обслуговування споживачів інформації у бібліотеках з достатнім рівнем технічного оснащення, що забезпечує можливості використання власного фонду електронних документів і надання доступу до віддалених електронних ресурсів інших інформаційних установ.

Саме бібліотечним фахівцям відводиться ключова роль в організації та забезпечення процесу психологічної та технологічної адаптації читачів до нових умов функціонування сучасних інформаційних установ їх ресурсів, особливо актуальною у цьому напрямку вбачаємо проблему навчання користувачів самостійному здійсненню інформаційного пошуку релевантних електронних джерел інформації.

Проблема функціонування в бібліотеках електронних інформаційних ресурсів трансформує роботу усіх її структурних підрозділів і фахівців, а також стосується безпосередньо створення і діяльності електронних видавництв, постачальників електронних видань, виробників та розробників

програмних засобів і комп'ютерної техніки. Це накладає помітний відбиток на професійний простір бібліотекара, корегує поведінку і читацькі запити споживача.

Відтак **мета** даної кваліфікаційної роботи – визначення особливостей та перспектив використання електронних ресурсів бібліотеки закладу вищої освіти в системі інформаційного забезпечення навчального процесу.

Мета дослідження конкретизується науковими **завданнями**:

- провести історіографічний аналіз, проаналізувати літературу та джерела науково-дослідницької роботи;
- теоретично обґрунтувати значимість використання електронних ресурсів та розкрити засади їх організації і управління в сучасній бібліотечній установі;
- визначити тенденції та перспективи подальшого розвитку сучасної бібліотеки та її ресурсів в світлі новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій;
- ознайомитися з електронними ресурсами бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету та окреслити можливі перспективи їх розвитку.

Об'єктом пропонуваного дослідження є електронні інформаційні ресурси сучасної бібліотеки закладу вищої освіти.

Предметом дослідження є аналіз електронних інформаційних ресурсів бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету, визначення їх місця та перспектив у системі інформаційного забезпечення освіти.

Структура роботи: вступ, 3 розділи, висновки, список використаної літератури та джерел, додатки.

РОЗДІЛ I

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДжЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки теми

Багатоплановість і багатоаспектність проблеми формування та функціонування електронних інформаційних ресурсів зумовили появу значної кількості наукових праць, які безпосередньо або опосередковано стосуються теми дослідження. Аналіз розвитку наукової думки в цьому напрямі засвідчує той факт, що фахівцями розглядалися далеко не всі аспекти створення та розвитку електронних сховищ інформації. Певне значення для створення теоретичної моделі буття електронних інформаційних ресурсів мають підготовлені Барковою О. [8], Бахтуріною Т. [9], Воскобойніковою-Гузевою О. [13], Бондаренко В. [10], та ін. публікації, що дали змогу простежити вже набутий досвід зі створення і розвитку електронних бібліотечних інформаційних ресурсів у світі та Україні.

Важливими у розробці теоретичних основ розвитку бібліотек в електронному середовищі є наукові напрацювання щодо їх термінологічного визначення таких дослідників, як Т. Бахтуріна [9], В. Горовий [16], І. Давидова [17], С. Денбновецький [18], О. Желай [22] та ін. Серед досліджень загальних питань необхідно виокремити праці, спрямовані на визначення сучасних тенденцій та окреслення перспектив розвитку електронних ресурсів А. Жабіна [21], С. Ілляшенко [24], Г. Киричек [25], Н. Ковальчук [27], О. Івашкевича [23], Т. Колесникової [28], Г. Колоскової [29] та ін.

Окрему групу складають публікації науковців, що займалися розробками науково-організаційних та правових засад створення зібрань електронних ресурсів інформаційних установ загалом, а бібліотек зокрема, серед них: Т. Костирко [32], Н. Кропочева [33], Т. Лисенко [34], В. Медведєва [35], О. Онищенко [37], В. Пашкова [38], В. Копанєва [30], Л. Костенко [31], А. Пелешин [39], А. Ржеуський [43], Т. Русначенко [44]

та ін.

Окремі аспекти формування, опрацювання електронних ресурсів знайшли своє відображення в роботах А. Хамедюк [51], В. Шейко [53], Г. Шемаєвої [54], Т. Ярошенко [55; 56; 57; 58], С. Хрущ [52] та ін.

Особливо вагоме значення для формування електронних інформаційних ресурсів мають дослідження у галузі новітніх інформаційних технологій, про що знаходимо інформацію у працях М. В. Гончарова, Л. Й. Костенка, Т. Костирко, О. Желай, Т. Колесникової та ін., де розглядаються різні технічні і технологічні аспекти формування фонду електронних документів та використання Інтернету у бібліотеках.

Вищезгадані дослідження або залишилися на рівні постановки проблеми, або були присвячені певним аспектам створення, функціонування та розвитку електронних сховищ інформації. Бібліотекознавчий аспект досліджуваного питання, який комплексно і всебічно охоплює не лише питання теорії створення електронних ресурсів а й питання організації системи їх комплектування, обліку, обробки, зберігання та використання розглядався лише побіжно. Так само не були предметом окремого вивчення і внутрішні та зовнішні електронні ресурси бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету у контексті інформаційного забезпечення освітнього процесу.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база даної кваліфікаційної роботи складається із джерел, що їх умовно можемо розподілити на такі групи: нормативно-правові акти у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи, документи, що врегульовують окремі аспекти функціонування електронних ресурсів досліджуваної бібліотечної установи, внутрішні та зовнішні електронні ресурси бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету. Детальніше їх охарактеризуємо.

Нормативно-правові акти

До першої групи традиційно зараховуємо нормативно-правові документи, стандарти державного та міжнародного рівнів, що регламентують значимі сфери діяльності бібліотечних установ, висвітлюють перспективні напрямки роботи бібліотек, сприяють співпраці інформаційних установ на міжнародному рівні тощо.

До джерел першої групи зараховуємо, зокрема, базові Закони України, що є підосною функціонування бібліотечних установ та формування масиву їх ресурсів. Закони України, що покликані врегульовувати ключові сфери роботи інформаційних (бібліотечних) установ:

Закон України «Про інформацію» – дає визначення центральних понять інформаційної сфери, врегульовує основні питання інформаційної діяльності.

Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» – основний закон, особливо значимий у контексті нашого дослідження, оскільки саме ним визначаються основні аспекти діяльності сучасних бібліотечно-інформаційних установ.

Закон України «Про Національну програму інформатизації» окреслює основні напрямки Національної програми інформатизації, визначає основні механізми та обґрунтовує необхідність її впровадження.

Важливим для здійснення даного пошуку був Закон України «Про вищу освіту», оскільки у фокусі нашої уваги – діяльність та електронні ресурси бібліотеки закладу вищої освіти, функціонування якої покликане забезпечити оптимальний інформаційний супровід освітнього процесу.

Вагомим у контексті нашого пошуку вважаємо і такі джерела: Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», Закон України «Про науково-технічну інформацію», Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», Розпорядження Кабміну «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи...», низка державних та міждержавних стандартів «Інформація та документація. Комплектування

фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення», «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», «Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», «Information and documentation – Guidelines for bibliographic references and citations to information resources» та інші.

Документаційні ресурси

До джерельної бази кваліфікаційного дослідження належить і документація, що утворюється в діяльності бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету. Цей корпус джерел представлений у додатках, до них відносимо:

Положення про репозитарій ЦНТУ (Додаток А);

Авторський договір про передачу невиключних прав на використання твору (Додаток Б);

Інструкція користувача (Додаток В).

Вагомим джерелом до вивчення електронних інформаційних ресурсів в системі інформаційного забезпечення вищої освіти є електронний архів – інституційний репозитарій Центральноукраїнського національного технічного університету, що являє собою базу даних повних текстів, авторами чи укладачами яких є особи професійна, дослідницька, освітня діяльність яких пов'язана із ЦНТУ.

Положенням про репозитарій Центральноукраїнського національного технічного університету визначено структуру, фонди, завдання, призначення і основні особливості функціонування та управління електронною повнотекстовою базою даних університету

Репозитарій ЦНТУ – це електронний архів, у якому накопичуються, зберігаються електронні публікації та документи (твори) наукового, науково-освітнього та методичного змісту, у створенні яких брали участь здобувачі

освіти і співробітники певних структурних підрозділі Центральноукраїнського національного технічного університету, це архів з постійним безкоштовним доступом до повнотекстових ресурсів у Мережі.

Документи репозитарію ЦНТУ є складовою частиною електронної колекції бібліотеки ЗВО. Документи, розміщені у даному репозитарії, доступні за посиланням: <http://dspace.kntu.kr.ua/jsptui/>.

Тут користувачі мають можливість розглянути наукові праці чи навчально-методичні матеріали співробітників, здобувачів ЗВО, ознайомитися із повними текстами наукових збірників видавництва ЦНТУ, матеріалами конференцій та тезами доповідей, авторефератами дисертацій тощо. Репозитарій університету зареєстровано та індексується в реєстрах, бібліографічних базах даних, кількість документів, розміщених у репозитарії ЦНТУ постійно зростає; пошук необхідного документа можна здійснювати за автором, темою, датою випуску, ключовими словами тощо.

Завдяки плідній співпраці працівників бібліотеки та викладачів університету, депозитарій ЦНТУ увійшов до числа кращих серед електронних архівів ЗВО України і світу за кількістю покликань та цитувань у Google Scholar.

У кваліфікаційній роботі проаналізовано веб-сайт бібліотеки ЦНТУ, який у контексті заявленої теми є ще одним важливим джерелом дослідження.

Внутрішні електронні ресурси

До власних електронні ресурси бібліотеки університету належать електронний каталог; бази даних («Книги», «Періодичні видання ЦНТУ, статті з періодики та збірників», «Наукові праці співробітників та викладачів ЦНТУ», «Методичні рекомендації», «Автореферати та дисертації», «MEDIA», «Електронні ресурси»).

В усіх читальних залах університету створено АРМ для роботи в електронному каталозі бібліотеки, де є можливість скористатися допомогою бібліотекарів під час пошуку інформації.

В електронному каталозі повністю представлена інформація про документи, що надійшли у бібліотеку з 2002 року. Щоденно відбувається поповнення електронного каталогу, у тому числі і шляхом ретроконверсії.

Наразі у електронному каталозі повністю відображено активний фонд бібліотеки, що забезпечує можливість для виконання та оперативного задоволення читацьких запитів, дає можливість одночасного багатоаспектного пошуку.

На сучасному етапі фахівцями бібліотеки університету створено 10 баз даних, із яких три призначено для службового користування. Розглянемо бази даних для користувачів бібліотеки.

1. БД «Книги» містить дані про книжкові видання, монографії, матеріали конференцій тощо. Бібліографічна база даних містить бібліографічні записи, що включають бібліографічні описи на книги, шифри зберігання документів у книгозбірні та примітки.

2. БД «Періодичні видання КНТУ, статті з періодики та збірників» акумулює приблизно 80 000 статей з різних галузей науки і техніки. База постійно поповнюється за рахунок аналітичного опрацювання періодичних видань. Зауважимо також, що бібліотека ЦНТУ є членом Центрально-Українського Корпоративного Каталогу (ЦУКК), що дає їй змогу обмінюватися електронними записами аналітичними бібліографічними записами статей з періодики з іншими інформаційними установами.

3. БД «MEDIA» – інформація про наявні у фондах бібліотеки документи на CD-ROM дисках, аудіокасетах та інших новітніх носіях інформації.

4. БД «Наукові праці співробітників та викладачів ЦНТУ» містить відомості про наукову продукцію, видану в ЦНТУ, наукові праці викладачів та співробітників ЗВО.

5. БД «Методичні рекомендації» акумулює інформацію про наявні методичні праці, вказівки, розробки, укладені працівниками університету.

6. БД «Автореферати та дисертації» представляє бібліографічні записи дисертацій та авторефератів на здобуття наукового ступеня викладачами, база містить відомості від 1996 р.

7. БД «Електронні ресурси» у ній представлено бібліографічні записи та електронні ресурси навчально-методичного та наукового спрямування.

Зовнішні електронні ресурси

До цієї підгрупи джерел зараховуємо електронні ресурси віддаленого доступу, це насамперед придбані і віддалені бази даних, як, наприклад, *БД BioOne*. Викладачі, студенти та працівники Центральноукраїнського національного технічного університету мають право тестового доступу до БД BioOne, де знаходимо інформацію про наукові здобутки в галузі біології, екології та інших науках про природу та зовнішнє середовище.

База даних BioOne містить майже 160 найменувань різних журналів від 123 видавництв, де розміщено понад 85000 повнотекстових документів про різноманітні проблеми із рослинництва, біології, ботаніки, біохімії, молекулярної біології, біофізики, ядерної медицини, радіології тощо.

Архів бази даних містить документи за кілька років, для деяких видань глибина архівів становить понад 20 років.

База даних BioOne доступна за покликанням: www.bioone.org .

Певна частина інформації про віддалені електронні ресурси, бази даних, доступ до яких надається бібліотекою Центральноукраїнського національного технічного університету, представлена у додатках до кваліфікаційної роботи:

Бази даних EBSCO (Додаток Г)

Правила, вимоги та умови користування порталу «Springer Link» (Додаток Ж)

Бази даних, до яких надано доступ (Додаток Д).

1.3. Методи дослідження

У даній кваліфікаційній роботі використано низку взаємопов'язаних методів, що спрямовані на якнайповніше досягнення поставленої мети і завдань.

Нами було використано такі загальнонаукові і конкретнонаукові методи:

аналізу та синтезу;

емпіричні (опис, моделювання);

узагальнення;

інші методи дослідження (розуміння, осмислення).

Методи аналізу та синтезу забезпечують можливість опрацювання та переформатування зібраної інформації або шляхом розподілу певного явища, процесу тощо на окремі частини та їх пізнання у роз'єднаності (аналіз), або шляхом їх об'єднання в єдине ціле (синтез). Метод узагальнення забезпечує можливість робити певні висновки, ґрунтуючись на зібраних даних.

Комплексний аналіз джерельної бази дослідження дає змогу здійснити джерелознавчий аналіз. Існуючий стан речей (опис, моделювання) дає змогу дослідити емпіричний метод, оскільки він забезпечує проникнення у суть речей і явищ, які вивчаються.

Методологічну підоснову роботи становлять загальнонаукові підходи, використовувані у теорії пізнання (системний, структурний тощо), що використовуються у поєднанні з історіографічним, порівняльним та хронологічним методами. Для досягнення дослідницьких завдань було використано і методи аналізу документованої інформації, а зокрема, інформаційний та бібліотечнознавчий аналіз, це забезпечило можливість вивчення ключових ознак і специфіки різних етапів впровадження електронних ресурсів, їх особливостей та функції.

Всі вищеперераховані методи дослідження та сприяють комплексному розкриттю проблеми, її специфіки та допомагають знайти перспективні способи її подальшого вивчення.

РОЗДІЛ II

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ СУЧАСНОЇ БІБЛОТЕКИ

2.1. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації

Електронними називають інформаційні ресурси, створення, керування та використання яких можливе за допомогою комп'ютера. Вони являють собою дані і/чи програми, збережені в електронному (цифровому) вигляді на спеціальних носіях інформації, зокрема й на тих, які потребують використання периферійних пристроїв, який приєднаний до комп'ютера безпосередньо чи перебуває або через зв'язок з певною комп'ютерною мережею (переважно з Internet).

Актуальним наразі питанням є питання щодо методики каталогізації ЕР, що визначається залежно від типу доступу (локального, віддаленого і комбінованого доступу), виду об'єкта каталогізації (завершений/продовжуваний ресурс), структури об'єкта (однчастинний, багаточастинний чи складова ресурсу). Причому врахування різних рівнів поділу зумовлює гнучкість підходу до методики каталогізації ресурсів різних типів і видів.

Ресурси локального доступу (локальні електронні ресурси) – тип електронних ресурсів, які зафіксовані на носіях (касета, компакт-диск, картридж тощо), які призначені для використання в режимі безпосереднього (локального) доступу до них, тобто такі, які потребують використання периферійного пристрою, що може бути приєднаний безпосередньо до комп'ютера чи із використанням допоміжного обладнання.

Ресурси віддаленого доступу (віддалені / мережеві ресурси) – такий вид електронних ресурсів, які є розміщеними на вінчестері чи інших пристроях для запам'ятовування; вони призначені для представлення в інформаційних мережах (йдеться, передовсім, про ресурси, які розміщені на Internet-серверах), та є доступними для гіпотетично необмеженої кількості споживачів.

Електронні ресурси комбінованого доступу являють собою електронні ресурси, які можуть бути використовуваними в режимі локального і в режимі віддаленого доступу (через мережі).

Видами ресурсів називають їх групи, що характеризуються спільними ознаками, наприклад, цільовим призначення, періодичністю та ін. Видове різноманіття електронних документів корелює із видовою структурою документів на традиційних носіях. За періодичністю електронні ресурси бувають завершеними та продовжуваними.

Завершені – випущені одноразово чи протягом певного часу із наперед визначеним числом частин або випусків, номерів; можуть включати монографічні й завершені інтегровані ресурси.

Продовжувані такі ресурси, які виходять у світ протягом певного часу, строки якого наперед не визначено; включають до свого складу два підтипи видань – серіальні та продовжувані ресурси.

Інтегрованими ресурсами називають ресурси віддаленого доступу, до основного вмісту яких додаються певні зміни, які інтегруються до основного вмісту, тобто таким способом дані ресурси оновлюються.

Виділяють такі основні групи даних ресурсів:

1) ЕР типу «дані», для них властиве оновлення шляхом додавання певних складових до їх базового наявного вмісту;

2) ЕР типу «програми», у такому випадку виконуються певні зміни до основного вмісту, можуть додаватися, наприклад, версії систем керування базами даних;

3) ЕР комбінованого типу, які здатні оновлюватися шляхом використання одного зі способів – що оновлюються через зміни і/чи додавання (такими способами відбувається оновлення Web-сайтів).

Згідно вимог і правил методики каталогізації ЕР необхідним є наведення специфічних відомостей про об'єкт опрацювання, наприклад, щодо типу та статусу електронного ресурсу. Перший визначається типом вмісту чи даних.

Існують такі головні типи вмісту: електронні дані, програмне забезпечення (електронні програми), комбінація цих типів у одному конкретному ресурсі (зокрема, мультимедіа).

Електронними даними називають інформацію, яка є закодованою у цифровій формі (числа, букви, символи, зображення чи їх комбінації), електронними програмами називають набір операторів чи підпрограм, здатних задавати комп'ютеру заздалегідь визначену послідовність виконання тих чи інших операцій, які включають, у тому числі, й обробку даних.

Сюди належать числові, , звукові, текстові (символьні) дані, зображення, у тому числі графічні, відеоінформація і анімація.

Електронні програми бувають на системними та прикладними.

Відповідно до статусу ЕР розрізняють оригінали, електронні версії, електронні копії та електронні аналоги традиційних видань.

Отже, електронні ресурси – специфічний об'єкт каталогізації, оскільки характеризуються різною структурою, статусом та видом доступу до них.

2.2. Електронні можливості бібліотек

Загальновідомим є той факт, що первинні джерела інформації останнім часом є все більш доступними в режимі реального часу. Як потужні інформаційні центри саме бібліотеки мають усі шанси і далі залишатися надійними і конкурентоспроможними постачальниками документної інформації. Популярність електронних документних ресурсів підсилюється ще і тим фактом, що ціни на друковані видання є доволі значними. Наразі в інформаційному середовищі спостерігаємо злиття функцій повнотекстових БД та видавництва. Повнотекстові БД – містять структуровані масиви текстової або цифрової інформації, здатні замінити нагальну необхідність звернення споживачів інформації до її першоджерел.

Для створення таких баз даних, потрібно перевести первинний текст документа у електронну форму представлення інформації. Електронна версія первинного документа – традиційно побічний продукт видавничого процесу. Проте останнім часом все більше публікацій видається з використанням нової

інформаційної технології, хоча частина багатосторінкових документів ще випускаються з використанням традиційних методів. Чітко і коректно організоване державне регулювання даних процесів з участю бібліотечних фахівців сприятиме, безумовно, вирішенню базових питань укомплектування та повного забезпечення необхідною документною складовою комунікативних відносин у бібліотечній установі [8,73].

Нинішній час характеризується всеохоплюваним розвитком інформаційного обслуговування у різних сферах економіки, виробництва та ділових відносин, активізацією конкуренції в інформаційній інфраструктурі.

У сфері бібліотечного обслуговування теж спостерігаємо низку актуальних змін, так, наприклад, наявна диференціація читачів втрачає своє значення, тому назрів перехід до значенневого рівня забезпечення інформаційних потреб. Нова якість бібліотечного обслуговування, імовірно, реалізуватиметься з використанням «дружних інтерфейсів» та автоматизованих систем з подальшим можливим трансляванням інформації на домашній або робочий термінал. Оцінка діяльності бібліотечних установ буде базуватися на якісних характеристиках щодо забезпечення доступу до інформації – насамперед комфортності, швидкості, своєчасності і точності.

Необхідним при цьому є формуванні кардинально нового середовища інформаційного споживання зі зміненими вимогами до бібліотечних приміщень, їх технічного оснащення, клімат-контролю, освітленості та ін.

Новітні технології опрацювання документів зумовляють відмову від класифікації документів, існують перспективи впровадження формативного введення природної мови (ПМ), особливо у процесі пошуку інформації [9,10].

Сучасна комп'ютерна революція вносить вагомі зміни у практику комплектування, зокрема насамперед це стосується комплектування фондів періодичних видань. Частка витрат на комплектування новими документами може бути різко скорочена при умові зростання витрат на ведення БД. Із активним впровадженням інформаційних технологій у роботу бібліотек акцент змістився із процесів комплектування на процеси забезпечення доступу, відтак

традиційна усталена діяльність бібліотек потребує свого переосмислення і корегування. Бібліотека набуває прикметних рис «документного банку даних», що повинен буде органічно вбудуватися у традиційно засновану на бібліотечно-документному фонді діяльність бібліотек як комунікативних центрів. До того ж бібліотеки мають можливість формування і використання баз даних найрізноманітнішого змісту і призначення – від наукової до побутової тематики, надаючи при цьому користувачам допомогу не лише під час їх практичної, навчальною чи іншої діяльності, але й сприяючи успішній соціальній орієнтації та соціалізації особистості у соціально-культурному оточенні.

У комунікаційній сфері спостерігаються кардинальні в електронному цифровому середовищі і зв'язку, завдячуючи чому інформація може передаватися надзвичайно швидко. Бібліотеки внаслідок реалізації нових можливостей трансформуються в інтегровану єдність, що структурно складатиметься із кооперації модернізованих, традиційних та нових інформаційних підсистем. Вважаємо, що у зв'язку з цим буде відбуватися формування ще однієї стратегії функціонування сучасних бібліотек – надання і забезпечення доступу до інформаційних систем і мереж.

Користуючись досягненнями техніко-технологічної сфери, новітніми можливостями мережевої комунікації можна у рази простіше, швидше та надійніше забезпечити членів громадянського суспільства необхідною інформацією.

Досить тривалий час саме друковані видання були джерелом довідково-бібліографічних даних, проте зараз ситуація кардинально змінилася: інформаційні працівники, що забезпечують довідково-бібліографічне обслуговування, все частіше звертаються до інформаційних баз інтерактивних служб.

Досить розвинута інформаційна індустрія забезпечує можливість отримання інформації про будь-який предмет, з будь-якого питання, теми, проблеми із різних електронних БД. Тому важливою передумовою успішного

інформаційного пошук є правильний вибір якісних баз даних. Зауважимо, що критерії оцінки інтерактивних баз даних не цілком відповідають критеріям оцінювання традиційних (друкованих) бібліографічних видань. Схожими є такі із них: вартість, гнучкість формату, вірогідність. Рівень відповідності видання призначенню не зовсім коректно застосовувати як важливий критерій до електронних баз даних. Відсутнім або розмитим є критерій авторства у інтерактивних БД. Вагомими для них критерієм є авторитет фірми-генератора бази даних, частота оновлення відомостей, зручність мови формування запитів, потужність пошукового апарату тощо.

Документні масиви (повнотекстові, фактографічні, бібліографічні тощо) є доступні не тільки для бібліотек, вони кваліфіковано використовують також інформаційними центрами, фахівцями архівних служб та інших структур.

За таких умов існує потужна конкуренція, щодо найбільш ефективного та раціонального забезпечення взаємодії різних документально-інформаційних структур та інституцій.

Проте варто визнати, що для бібліотек України ситуація більш виграшна, оскільки інформаційне середовище країни наразі починає розвиватися і у ньому практично відсутня конкуренція для бібліотечних установ. Наразі для бібліотек існує вікно можливостей на даний час, тому їх першочергове завдання – скористатися цими можливостями. На жаль, мають місце випадки, коли нові інформаційні структури, що заходять на інформаційний ринок нашої держави, перехоплюють у цьому напрямку ініціативу у бібліотечних закладів. Без підтримки держави, насамперед фінансової (оснащення новітньою комп'ютерною технікою, підготовка кадрів), подолати дані труднощі бібліотекам буде дуже складно. Цілеспрямована підтримка держави, посилення процесів кооперації та інтеграції – обов'язкові умови успішної реалізації бібліотек у нових реаліях. Формування і впровадження оновлених стратегічних орієнтирів розвитку бібліотек для забезпечення інтенсифікації використання акумульованого документно-інформаційного потенціалу, трансформація його в активний інтелектуальний ресурс, а у наступні періоди – у фактори

економічного і соціального розвитку – потребують реалізації цілеспрямованої та скоординованої політики держави. Бібліотечно-інформаційна політика спочатку має впроваджуватися на регіональному рівні, саме у регіонах, беручи до уваги поточний стан бібліотек, прикметні риси їх матеріально-технічного, бюджетного та позабюджетного фінансування, стан їх кадрового потенціалу, рівень координації і кооперації бібліотечних закладів регіону, особливостей міжвідомчих відносин бібліотек та інших інформаційно-комунікаційних структур, повинні бути обрані моделі та алгоритми формування і реалізації оптимальних стратегій інформатизації, включно із автоматизацією бібліотек, що зрештою покликане стимулювати бібліотеки регіонів до участі у реалізації певних перспективних програм державного і міжнародного рівнів. Впровадження стратегії повноцінного входження бібліотек до сучасного інформаційного простору можливе лише за умови узгоджених дій, взаєморозуміння, досягнення домовленостей між фахівцями-практиками бібліотечних установ, з одного боку, а з іншого – інформаційними спеціалістами, відповідальними за прийняття рішень державними службовцями управління галуззю на різних рівнях. Саме за даних умов можливим є належний рівень забезпечення інформатизації бібліотечної справи і достатньо високий рівень професійної реалізації бібліотечних фахівців.

Необхідною умовою забезпечення скоординованого подальшого розвитку бібліотечних установ як важливих комунікативних структур суспільства і їх входження до інформаційного середовища є цілеспрямована, скоординована реалізація розглянутих стратегій.

2.3. Електронні довідково-бібліографічні ресурси

2.3.1. Електронні каталоги

Одним з найважливіших бібліотечно-інформаційних ресурсів є електронні каталоги, які набувають особливої цінності за умови їх знаходження у всесвітній мережі, це уможлиблює забезпечення цілодобового доступу до відомостей про склад бібліотечного фонду. Електронні каталоги бувають локальними та розміщеними у мережі

Інтернет (онлайнві каталоги). Локальний електронний каталог призначений для читачів бібліотеки, він доступний для користування у залах каталогів або у читальних залах із допомогою чергового працівника бібліотеки. Зрозуміло, що у каталогах, розміщених у мережі Інтернет, консультанти, які надають допомогу у користуванні таким ресурсом, відсутні. Ці Інтернет-ресурси генеруються для широкого кола споживачів, це висуває до користувачького інтерфейсу жорсткі вимоги щодо його «прозорості». Наявність оперативної системи допомоги, що пояснює принципи роботи певного каталогу, є надзвичайно необхідною. Для користувача інтернет-каталогу немає жодної різниці, в яке саме поле формату бібліограф ввів певні відомості про видання, за яким саме протоколом функціонує каталог, йому важлива простота формулювання свого запиту за визначеними правилами і в результаті цього чітка і зрозуміла відповідь, представлена у зручній формі: які саме документи, релевантні запиту, є у фондах інформаційної установи. Інформаційна повнота, точність пошуку і рівень комфортності від співпраці є базовими критеріями певного електронного ресурсу, стандартними показниками моніторингу якості будь-якої пошукової системи та зручності користування нею.

Аналіз веб-сайтів провідних вітчизняних бібліотек дає підстави вести мову про те, що більшість бібліотек мають розміщені в інтернет електронні каталоги, проте їх кількість ще не є стовідсотковою. Аналізуючи інформацію сайтів з цієї точки зору, можна зазначити, що електронний каталог – це візитна картка бібліотечного веб-ресурсу. За умови відсутності на сайті електронного каталогу практично неможливим є розкриття інформаційного потенціалу бібліотечного потенціалу. Важливість такого електронного бібліографічного ресурсу як електронний каталог не потребує доведення. Фахівці-практики пропонують виділити його як окремий розділ веб-сайту бібліотеки, що займає одне із центральних місць. Необхідність останніх з часом відпаде, оскільки

користувач Інтернету їх не бачить у віртуальному просторі. Також рекомендується називати цей ресурс чітко і прозоро – «Електронний каталог», щоб спростити його знайдення користувачами серед інших рубрик веб-сайту бібліотечної установи. Як справедливо зазначають фахівці, в електронному каталозі обов'язковою має бути інформація щодо його наповнення (відмітки про те, який вид документа представлено у каталозі – книги, статті із періодичних видань, аудіовізуальні матеріали тощо), період часу, за який представлені відомості про наявність документів, обсяги, дата створення каталогу. Рекомендують також вказувати періодичність оновлення інформації: раз за місяць, тиждень, щоденне оновлення тощо. Важливо зазначити відомості про автоматизовану програму, в якій працює каталог, та про те, хто веде створює та наповнює ресурс. У випадку тимчасової, так би мовити, недоступності каталогу, потрібно повідомити про це користувачів, зазначивши причини, внаслідок яких він не зараз працює та вказати строк відновлення його роботи. Варто у розділі «Електронний каталог» зробити вкладки «Довідка про базу» та «Допомога», оскільки споживачеві необхідно допомогти розібратися, як користуватися каталогом, можливо, навести певні приклади формулювання пошукового образу запиту. Пошукові можливості електронного каталогу залежать від конкретної автоматизованої бібліотечної інформаційної системи. Типовим недоліком, на жаль, є те, що бібліотечні працівники не заповнюють усіх полів, па насамперед тих, що призначені для ключових слів. Як наслідок, автоматизований пошук відбувається лише за назвою, не враховуються під час пошуку зміст книги. В результаті користувач отримує недостовірну, часткову інформацію, і навіть, якщо у даному електронному каталозі наявна необхідна користувачеві інформації, пошукова система її не знаходить. Не рідкісним є випадок, коли користувач декілька разів переглядає значний масив інформації, повертаючись на початок пошуку, тому що бібліотечний працівник не повною мірою оволодів навичками

роботи з програмою. Трапляється, що виникає ситуація, коли користувач не розуміє, чому певний документ не знайдено: через помилку чи потребу уточнення певного запиту тощо.

Усі ці проблеми виникають не в результаті проблем з програмним забезпеченням електронного каталогу, а внаслідок непрофесійного внесення даних та некваліфікованого його використання.

У процесі заповнення електронного каталогу дуже важливою є культура представлення електронних інформаційних ресурсів в інтернеті, вже зараз необхідно задуматися над вимогами до якості електронної інформації та відповідально ставитися до її представлення у глобальній Мережі. Повнота інформації – важливий показник якості електронних ресурсів. Певною проблемою є процедура переведення карткового каталогу в електронну форму, при цьому використовують найрізноманітніші технології: введення вручну або сканування каталожних карток із використанням систем розпізнавання текстових документів. Традиційного (карткового) каталогу, який би задовольняв завдання пошуку в автоматизованому режимі, немає, тому що каталожна картка фіксує обсяг інформації, який є недостатнім; досить часто, на жаль, каталоги не відповідають книжковим фондам бібліотеки. Сканування карток характеризується досить високою швидкістю уведення інформації в систему, на жаль, досить часто це негативно позначається на якості опрацювання та пошукових спроможностях електронного каталогу. У більшості випадків Для точного заповнення усіх полів електронної бази даних у більшості випадків потрібно мати безпосередньо перед собою джерело інформації, а це забезпечує лише другий підхід, який передбачає процес каталогізації фонду «з полиці». У цьому випадку каталогізатор працює, маючи видання безпосередньо перед собою, і виконає його опис так само, як це зазвичай роблять і у відділі обробки. Даний метод традиційно має системний характер, тому що для електронного каталогу каталогізуються не всі без винятку книги, а ті, що відібрані за певним

критерієм (тематикою, роком видання тощо). При кооперації з іншими бібліотеками та при умові злагодженої роботи всіх учасників даного процесу спостерігається значне скорочення витрат часу на каталогізацію. Створити більш якісний електронний каталог дозволяє каталогізація документів «з полиці», при цьому не потрібно забувати про можливість доопрацювання каталожних записів, що зроблені на початкових етапах автоматизації, їх оновлення до необхідного сучасного рівня.

Саме тому електронні каталоги бібліотеки є одним з найважливіших інформаційних ресурсів, який забезпечує можливість цілодобового доступу до відомостей про склад бібліотечного фонду. Вже починаючи відсьогодні необхідно замислюватися над якістю представлення електронної інформації та належним чином оформляти її у глобальній Мережі.

2.3.2. Бібліографічні бази даних

На нашу думку, бібліографічні БД повинні містити бібліографічні записи опублікованих і неопублікованих документів. Наприклад, книг, статей, доповідей, тез, авторських свідоцтв та патентів, звітів, дисертацій та багатьох інших видів документів, до яких зазвичай додаються повний бібліографічний опис, перелік ключових слів і шифри рубрик, які розкривають тематику і зміст документа, а також обов'язково реферати чи анотації. Шифри, ключові слова (дескриптори) входять до структури бібліографічного запису і фіксуються у відповідних полях програми, що забезпечує якісний оперативний пошук. Фахівці переконані, що власну електронну базу даних бібліотечна установа має формувати у таких випадках, коли: - бібліотека знаходиться віддалено від утримувача ресурсу, який має доступ до Інтернету; - бібліотека не має достатньо фінансів на придбання чи замовлення ресурсів, інформацією про які вона володіє; - достатньо точно відомо, що на ринку відсутні необхідні ресурси і адекватної заміни їм немає; - бібліотека має у своєму колективі кадрові резерви, що здатні створити ресурси, на які у регіоні є попит, але відсутні

фірми для їх створення.

Передовсім до створення власних інформаційних ресурсів, необхідно вивчити досконало ринок і поміркувати над тим, що можна зробити за рахунок власних сил, а що не варто. Оскільки бібліотеки досить часто починають формування власних баз даних, не враховуючи, що такі якісні БД, створені професіоналами, вже спішно функціонують в інформаційному середовищі.

Таким чином, формування електронних баз даних є важливою складовою діяльності сучасної бібліотеки, їх використання дозволяє швидко знайти необхідну інформацію і є своєрідним пошуковим орієнтиром в інформаційному полі бібліотеки.

2.4. Електронні бібліотеки

Останнім часом у розвинених країнах світу було відпрацьовано десятки проектів зі створення електронних бібліотек, а саме поняття «електронна бібліотека» - у фокусі досліджень на сторінках професійних видань, розглядається на наукових семінарах, конференціях, згадується у засобах масової інформації. Сьогодні це поняття не має чіткого однозначного визначення. Під поняттям «електронна бібліотека» мають на увазі бібліотеку, що зберігає свої фонди на різних машинних носіях інформації і забезпечена можливістю обміну даними з використанням різних сервісів Інтернету. Також багато фахівців вважають, що формування електронних бібліотек є новітньою функцією сучасної бібліотеки, її структурним елементом, своєрідним підрозділом. Тобто вбачається можливим створити електронну бібліотеку у складі традиційної бібліотеки, яка обслуговує користувачів і організовує зберігання фондів на традиційних носіях. У тому разі під електронною бібліотекою розуміється комплекс взаємопов'язаних носіїв інформації і засобів, які забезпечують доступ споживачів інформації до необхідних електронних до ресурсів. Існує думка, що електронна бібліотека повинна «вирости» з традиційної у результаті автоматизації бібліотечних процесів, з використанням досягнень сучасних

інформаційних технологій та наявних масивів електронних документів. Електронні бібліотеки являють собою складні структуровані інформаційні системи, сучасні сховища даних (знань). Основною їхньою перевагою є гнучкість організації інформації, яка надається в електронній формі й доступ до якої забезпечується з використанням засобів електронних комунікацій. Зазвичай, структура електронної бібліотеки є такою: електронний каталог, інтерфейс доступу, сервісні додатки і репозитарій. Електронна бібліотека забезпечує надання інформації в єдиному вигляді незалежно від того, в якому місці вона знаходиться. На думку фахівців бібліотечної справи, бібліотеки XXI століття – це насамперед електронні бібліотеки, своєрідні мережі, які з'єднуються із зовнішнім світом через використання електронних технологій. Окремі вітчизняні спеціалісти електронною бібліотекою називають сховище електронних документів, забезпечене необхідними механізмами для надання ефективного доступу і зручності роботи з ними. Існує думка, що вже у недалекому майбутньому, фонди, каталоги, повнотекстові ресурси різних бібліотек будуть розглядатися як складові частини єдиної електронної бібліотеки. Електронні бібліотеки а відміну від традиційних використовують електронний формат видань і забезпечують доступ до віддаленого, розподіленого ресурсу за допомогою ІТ-технологій. Поряд із поняттям «електронна бібліотека» у науковому середовищі функціонують і інші терміни, наприклад, «віртуальна бібліотека». «Віртуальною» називають бібліотеку, до фондів якої належать документи, що зберігаються в машиночитаній формі і котрі отримує користувач, який звертається до пошукових можливостей глобальної мережі, який не обов'язково є читачем бібліотеки. На думку інших науковців, віртуальна бібліотека – своєрідна телекомунікаційна мережа відкритого користування, побудована на обміні даними між бібліотечними установами. Середовище віртуальної бібліотеки складається із множини бібліотек, що територіально віддалені одна від одної, та виконують функції інтегрованого спілкування й одержання інформації про наявні бібліотечні ресурси. Зауважимо, що у

подальшому ці питання потребуватимуть свого більш детального подальшого розгляду. У фокусі даної проблеми опиняться питання, пов'язані з метаінформацією. Питання метаінформації розглядається також у зв'язку з електронними класифікаціями, тезаурусами, моделями надання бібліографічних даних для каталогізації об'єктів «електронних бібліотек». Прикметно, що наразі в Україні відбуваються процеси впровадження метаданих у практику роботи бібліотечних установ. Методичні матеріали з цього питання було розроблено працівники Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Д. Чижевського. Це значне досягнення у розвитку бібліотек України, що виявляється в усвідомленні нагальної необхідності створення електронних бібліотек, в питанні створення регіональних порталів, , оскільки метадані – центральний логічний компонент електронної бібліотеки. Система метаданих виконує організуючу роль по відношенню до сукупності електронних інформаційних ресурсів.

Отже, електронні бібліотеки – досить складно організовані інформаційні системи, сховища знань, сформовані внаслідок автоматизації бібліотечних процесів, все більшого накопичення електронного потенціалу, масивів і фондів електронних документів, що стають все більш популярними серед користувачів.

2.5. Збереження електронних ресурсів бібліотек

Найбільш актуальна проблема, яка обговорювалася на конференціях ІФЛА 2001 р. в Бостоні і 2003 року в Берліні – це питання збереження електронних ресурсів бібліотек. Пріоритетні завдання даних публічних заходів – прискорення процесу прийняття рішень у сфері збереження електронних бібліотечних ресурсів.

Віртуальні бібліотеки мають як суттєві переваги, так і недоліки, деякі не вирішені на даний час проблеми. Найбільш проблемними до цього часу визнаються питання організації безпечного користування і довгострокового зберігання електронних ресурсів.

Як зазначають дослідники названої проблеми, вирішення даних проблем може бути результатом співпраці двох професійних співтовариств: професіоналів у галузі інформаційного обслуговування, видавців, провайдерів, бібліотекарів, «комп'ютерників» та розробників Інтернету. Взаємодопомога та співпраця професіоналів в інформаційній сфері все більше зростає передовсім завдячуючи значному авторитету електронних бібліотек і залученню до цього процесу користувачів.

Питання дострокового зберігання електронних ресурсів найбільш тісно пов'язане з врахуванням значної кількості правових норм (авторського права, наявності ліцензій на ресурси, обладнання і технологій, складання контрактів на доступ до електронних ресурсів). Це надважливо для бібліотек ще й тому, що тільки якісна продукція має вищий рівень захисту і безпеки з метою довгострокового збереження і надання доступу до електронних ресурсів. Довготривале збереження безпосередньо пов'язане насамперед зі значними фінансовими витратами на постійне оновлення обладнання і придбання носіїв інформації.

Проблема збереження електронних ресурсів бібліотек – комплексна проблема, яка складається з таких аспектів:

- технологічної проблеми;
- проблеми підготовки кваліфікованих бібліотечних працівників, їх навчання новим інформаційним технологіям і Інтернет-технологіям;
- проблема навчання споживачів інформації.

Найсерйознішою є технологічна проблема зберігання електронних документів, у ній також можна виділити три основні аспекти:

- руйнування віртуального простору, де вони зберігаються;
- старіння ПЗ, що спричиняє до неможливості подальшого зчитування електронних ресурсів;
- введення до активного користування нових комп'ютерних систем і програмного забезпечення, які не можуть підтримувати старі матеріали.

Надзвичайно серйозна проблема – це ризик втрати інформації. Web-

сайти постійно трансформуються, тривалість «життя» сторінки в Інтернет від 40 днів до 2 років, матеріал вилучається, якщо він не користується попитом. БД часто змінюють адресу, до того ж ніхто не гарантує їх доступність через 25 – 50 років. Переважна більшість електронних ресурсів не можуть існувати поза електронним середовищем. Лише до незначної кількості електронних ресурсів можна застосувати друкування і зберігати інформацію у паперовому вигляді.

Формати і програми постійно трансформуються, оскільки завданням є насамперед не збереження самих файлів, а організація доступу до них. Це спричиняє необхідність періодичного конвертування матеріалів для того, щоб їх змогли прочитати нові програми.

Для вирішення даної проблеми запропоновано наразі лише два технічних рішення - міграція і емуляція, міграція – це копіювання даних на нові носії інформації, вона також означає переведення документів з однієї системи кодування в іншу. Всі електронні документи, записи і дані залежать від наявності програмного забезпечення, що забезпечує їх доступність і розуміння користувачами. Без такого ПЗ, що забезпечує зчитування певної інформації, електронний документ залишаються незрозумілими.

Головне завдання розвитку систем і технологій – доступ і функціональність, щоб майбутні користувачі могли «побачити» матеріал у такому ж вигляді, у якому бачать його наші сучасники.

Проблема забезпечення безпеки комп'ютерних систем (мереж) дуже тісно пов'язана з проблемою збереження електронних документів. Сучасна електронна бібліотека - це досить складний «організм», що потребує не тільки фінансових затрат, а й інтелектуальних ресурсів з метою забезпечення безпеки і збереження електронних ресурсів.

Інформаційна безпека починається з діяльності кваліфікованих системних адміністраторів, фахівців, які встановлюють і підтримують комп'ютерні системи і мережі. Кваліфікований адміністратор здатен організувати мережі і файлові системи таким способом, щоб користувачі

отримували доступ лише до конкретної необхідної їм інформації. Визнаючи небезпеки і ризики, які існують в Інтернеті, основними завданнями адміністрування визначається забезпечення підтримки правових і етичних норм, спостереження за безпекою системи, безперервний цілеспрямований моніторинг системи, своєчасне резервне копіювання.

Отже, наскільки б досконалим не було ресурсне і технічне забезпечення бібліотек, воно не буде мати користі без професіоналів, що вільно орієнтуються в новітніх інформаційних технологіях (у тому числі і в Інтернеті), надаючи кваліфіковану допомогу користувачам бібліотеки.

РОЗДІЛ ІІІ

ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ ЦНТУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ

3.1. Веб-ресурси бібліотеки ЦНТУ

На сучасному етапі функціонування інформаційних установ досить популярним інформаційним продуктом їх діяльності є веб-сайти. Переважна більшість бібліотечних установ, фахівці називають цифру у більш ніж 70 відсотків, мають власні інтернет-сайти. Наразі відбувається розвиток та удосконалення даного виду ресурсів. Бібліотечні працівники займаються розробкою та удосконалюють версій сайту, змінюють його зовнішній вигляд, дизайн, постійно розміщують нові відомості, здійснюють інформаційний моніторинг та вивчають думку споживачів про змістовність, зручність у користуванні, актуальність, цікавість даного інформаційного продукту. Прикметно, що відбулися і продовжують відбуватися значні зміни в розумінні бібліотечними установами нагальної необхідності ведення роботи із обслуговування віртуальних користувачів та віртуального обслуговування реальних користувачів. У попередні етапи інформатизації діяльності бібліотек веб-сайти розглядалися тільки як засоби надання інформації про бібліотеку, популяризації її діяльності, фондів, то наразі відбувається усвідомлення необхідності через посередництво веб-сайту надавати читачам релевантну інформацію та забезпечувати задоволення їх активних і пасивних інформаційних потреб.

Вагомих успіхів у цьому напрямі досягла бібліотека ЦНТУ, що є результатом плідної кваліфікованої роботи працівників даного структурного підрозділу, оскільки підбір новин, різноманітні віртуальні виставки, організація інтерактивного спілкування, Інтернет-конференції – усі названі форми віртуальної співпраці забезпечують підвищення соціального статусу бібліотеки, розширення її функцій із забезпеченням доступу до знань, інформації, а також забезпечують віртуальне спілкування споживачів у глобальному інформаційному просторі.

Аналіз інформації веб-сайту бібліотеки університету дозволив виділити **перспективні напрямки професійної діяльності** у віртуальному середовищі:

- формування та надання доступу до електронних баз даних, консультування користувачів щодо особливостей здійснення інформаційного пошуку,
- створення АРМ, формування та редагування електронного каталогу,
- ведення веб-сторінок у соціальних мережах, розміщення оголошень, новин, іншої цікавої та актуальної інформації,
- розсилка в електронному вигляді бібліографічних продуктів, анкетування з метою уточнення та виявлення читацьких запитів,
- аналітичне опрацювання публікацій у збірниках наукових праць та наукових і науково-популярних журналах, зокрема і в межах корпоративного проекту «Центральноукраїнський кооперативний каталог»,
- інформування через веб-сайт бібліотеки про передплачені університетом періодичні видання із можливістю онлайн доступу до них,
- формування та наповнення репозитарію ЦНТУ, забезпечення безкоштовного доступу до міжнародних наукометричних БД, наприклад Scopus та Web of Science,
- надання послуг МБА,
- формування та покращення інформаційної грамотності та інформаційної культури користувачів, насамперед стосовно роботи з електронними Інтернет-джерелами,
- наявна e-mail розсилка, можливість зробити на сайті книгозбірні замовлення літератури для її придбання у фонди бібліотеки,
- представлений до перегляду на веб-сайті тематично різноманітний спектр актуальних віртуальних виставок, наприклад, «Мова – сповідь народна», «Інформаційні системи та технології в управлінні підприємства», «Тут живе моя історія. Кіровоградщина» та ін.,

- представлення на сайті інформаційних продуктів (бібліографічних документів), підготовлених фахівцями бібліотеки ЦНТУ,
- організація та проведення онлайн семінарів, тренінгів, онлайн-курсів тощо.

Аналіз веб-сайту бібліотеки ЦНТУ дозволив зробити певні висновки про його структурне та змістове наповнення:

1. Структура сайту розгорнута, наявні гіперпокликання.
2. Відсутні непрацюючі покликання.
3. Наявна історична довідка, надано інформацію щодо правил користування бібліотекою, наявні контакти, зазначені години роботи.
4. Наявні електронні ресурси (власні, запозичені (передплачені та вільного доступу), повнотекстовий архів праць науковців та студентів ЦНТУ); наданий доступ до повних текстів за клікабельними покликаннями на веб-сайтах.
5. Представлені у вільному доступі бібліографічні покажчики, віртуальні виставки, інформація про заходи бібліотеки.
6. Забезпечений зворотній зв'язок з користувачами. Послуга Е-маркетинг, посилення на бланки дарування, замовлення літератури для комплектування тощо. Передбачена можливість проведення заходів на запропоновану споживачами тематику.
7. Послуга МБА.
8. Регулярне наповнення веб-сайту новою інформацією.

Робота електронного архіву ЦНТУ регулюється внутрішніми ОРД, основним серед них є Положення про репозитарій Центральноукраїнського національного технічного університету (Додаток А) схвалене Вченою радою ЦНТУ, протокол №11 від 31 серпня 2017 р.

Авторським договором передбачено особливості передачі Автором того чи іншого твору для розміщення його в мережі Інтернет на сервері ЦНТУ. Даним документом врегульовано права, обов'язки та відповідальність сторін і умови розірвання договору (Додаток Б).

Інструкція користувача (Додаток В) містить рекомендації щодо особливостей пошуку матеріалів в електронному архіві та завантаження матеріалів до репозитарію.

На головній сторінці електронного архіву розміщено посилання на поширені питання під час роботи з репозитарієм, приклади складання бібліографічних записів та презентацію на допомогу депозиторам. Назва репозитарію від початку утворення ЦНТУ eaKirNTU, зі зміною назви університету архів також тримав назву CUNTUR – аббревіатура з літер назви університету англійською мовою та поняття репозитарій. Є можливість доступу до матеріалів архіву CUNTUR українською та англійською мовою, передбачена можливість моніторингу статистики та забезпечено зворотній зв'язок. Можлива підписка для отримання розсилки про надходження нових матеріалів до репозитарію.

Відповідно до Положення про репозитарій ЦНТУ, його роботу координує бібліотека. Саме бібліотечні працівники консультують модераторів та працівників кафедр з питань розміщення матеріалів у електронному архіві.

Інтернет-технології забезпечили бібліотекам можливість виходу на віртуальний рівень обслуговування споживачів, це кардинально новий етап використання можливостей всесвітньої Мережі, що прогнозовано буде все більш активно розвиватися.

Діяльність бібліотеки ЦНТУ з електронними інформаційними ресурсами в системі інформаційного забезпечення освіти включає такі основні види робіт: генерація власних БД та надання доступу до придбаних (чи передплачених), повнотекстових і бібліографічних БД; постійна робота щодо наповнення та удосконалення структури та змістового наповнення веб-сайту бібліотеки, формування та наповнення університетського репозитарію.

3.2. Відкриті електронні ресурси на веб-сайті бібліотеки

Бібліотека ЦНТУ надає доступ користувачам до придбаних (чи передплачених) баз даних. Базы даних EBSCO (додаток Г):

БД Academic Search Premier містить матеріали з різних галузей знань, забезпечуючи таким чином доступ до повних текстів статей у форматі PDF з 8500 журналів, включно із текстами понад 4600 рецензованих назв. БД містить архіви з 1975 р. і до нашого часу.

БД Business Source Premier. Business Source Premier найчастіше використовувана база у сфері бізнесу, містить тексти більше ніж 2300 журналів і зі 1100 рецензованих видань. БД містить архіви з 1886 року, покликання, починаючи з 1998 року.

БД Business Source Premier є досить повною базою даних з питань бізнесу, маркетингу, менеджменту, інформаційних систем для менеджменту, управління виробництвом, бухгалтерії, фінансів. Дана БД щодня оновлюється, містить понад 1 300 000 записів і покликань, починаючи від 1966 року.

БД GreenFILE містить інформацію про вплив людини на навколишнє середовище. БД акумулює документовані джерела інформації з питань глобального потепління, екологічного будівництва, забруднення навколишнього середовища, сталого розвитку тощо.

База даних надає доступ до предметного покажчика і рефератів, а також до повних текстів.

Health Source - Consumer Edition. Найбільш повна БД з проблем охорони здоров'я, медичних наук, харчування, виховання дітей тощо.

Health Source: Nursing / Academic Edition. База даних надає доступ до повнотекстових наукових журналів з медицини, навчальних матеріалів для пацієнтів із назвами ліків та їх торгових марок.

Library, Information Science & Technology Abstracts.

БД Library, Information Science & Technology Abstracts (LISTA) включає такі тематики: бібліотечна справа, питання класифікації та каталогізації проблеми та особливості пошуку інформації в мережі, управління інформацією тощо. БД містить матеріали, починаючи з 1960-х років.

MasterFILE Premier. БД дуже широкого профілю, що містить повні тексти, колекцію зображень фотографій, карт і прапорів, інформація оновлюється щодня.

MEDLINE. БД містить актуальну та сучасну медичну інформацію з медицини, серед інших її вирізняє зручність структури і пошуку інформації.

Newspaper Source. БД містить тексти газет різних країн світу, переважно США, стенограми новин.

Regional Business News. Містить матеріали регіональних публікацій з питань бізнесу. Regional Business News охоплює понад 80 регіональних видань по бізнесу з усіх великих міст і сільських районів США.

За передплатою МОН ЦНТУ (у 2021 році) було надано доступ користування ScienceDirect eBooks – міждисциплінарної колекції наукових електронних документів від Elsevier.

Центральноукраїнський національний технічний університет отримав можливість безкоштовного доступу до повнотекстової БД міжнародного видавництва Springer Nature, передплату було здійснено за кошти МОН через посередництво Державної науково-технічної бібліотеки.

Бібліотека Центральноукраїнського національного технічного університету надає також доступ до матеріалів порталу з повнотекстовими БД «Springer Link» (додаток Д). На сайті можна знайти матеріали з різних галузей знань, доступ до частини матеріалів – за додатковою передплатою.

Наказом МОН України № 1286 від 19.09.2017 року ЦНТУ, серед інших 68 українських ЗВО, було надано доступ до міжнародних електронних наукових баз даних Scopus і Web of Science за кошти держбюджету (додаток Ж). **Це найпотужніші у світі реферативні БД і наукометричні платформи.**

По завершенню періоду користування БД МОН розглядає статистику їх використання для вирішення питання щодо необхідності подальшої передплати доступу до БД за кошти держбюджету.

3.3. Перспективи розвитку електронних ресурсів бібліотеки ЦНТУ

Упродовж останніх років спостерігаємо усе більше зростання значимості використання електронних інформаційні ресурси в системі інформаційного забезпечення освіти, не є винятком у цьому процесі і бібліотека ЦНТУ, що виявляється у таких результатах її діяльності:

- забезпечено можливість доступу для викладачів і здобувачів вищої освіти до інформації електронних баз даних безпосередньо в бібліотеці;
- надано доступ до повнотекстових БД на електронних носіях, що були створені або придбані бібліотекою (університетом, МОН) віддаленим користувачам.

Наразі в Україні існує урядова програма розвитку інформаційного суспільства, у якій зафіксовано загальнонаціональні ініціативи щодо розвитку електронної України. Дані ініціативи покликані сприяти процесам інтеграції України у міжнародне інформаційне суспільство і забезпечення надання значних можливостей доступу до регіональних, національних та глобальних інформаційних ресурсів.

Створення комплексної системи нового рівня надання послуг з використанням електронних ресурсів, яка б забезпечувала інформаційні потреби здобувачів вищої освіти, є перспективним напрямком роботи бібліотеки ЗВО. Вважаємо, що вагомою серед цих послуг є забезпечення надання доступу до власних цифрових ресурсів бібліотеки – повнотекстових баз даних, де представлені у тому числі й унікальні видання або документи краєзнавчого характеру. У найближчому майбутньому бібліотеки повинні освоїти каталогізацію електронних ресурсів, оскільки від цього безпосередньо залежить якість надання інформаційних послуг.

Серед інших послуг, які освоїла успішно бібліотека ЦНТУ – це обслуговування та надання доступу до необхідної інформації для здобувачів з особливими потребами, оскільки діяльність бібліотеки спрямована на допомогу освіти, орієнтована на надання доступу до культурного розмаїття різним групам користувачів. Серед перспективних послуг, які надає

бібліотека ЦНТУ:

- електронна доставка документів (ЕДД);
- «запитай бібліотекаря» через електронну пошту.

Використання електронних ресурсів у діяльності бібліотеки закладу вищої освіти зумовила необхідність формування бібліотечних мереж різних рівнів, кооперативна взаємодія бібліотек різних типів та рівнів. Перші успішні кроки у цьому напрямку вже зроблено, оскільки бібліотека ЦНТУ є членом Центрально-Українського Корпоративного Каталогу (ЦУКК), що забезпечує можливість обміну електронними бібліографічними записами.

Робота з електронним ресурсами передбачає єдність стандартів, правил аналітико-синтетичного опрацювання, оптимального розподілу повноважень, високий рівень відповідальності і якості роботи тощо.

Перспективним напрямком роботи бібліотеки ЦНТУ, у тому числі і з використанням електронних ресурсів – орієнтація на регіональні ресурси. Перспективним у цьому напрямку вбачається продовження роботи зі збору, та розповсюдження обов'язкового примірника документів, що створені на території нашої області, активізація та кооперація діяльності територіальних центрів інформації та інформаційно-ресурсних центрів. Але основною перспективною метою не лише для бібліотеки ЦНТУ, а й для інших бібліотек регіону, досягнення якої забезпечують процеси тотальної цифровізації – створення корпоративних регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів. Портал забезпечує зберігання і поширення соціально важливої інформації, яка є базовою для участі громадськості в інтеграційних процесах і стане доступною через електронні Інтернет-мережі.

Електронне середовище сприяє також можливостям налагодження соціального партнерства між бібліотеками та органами влади, громадськими організаціями, установами культури, охорони здоров'я, бізнес-структурами, адже соціальне партнерство – це основа розвитку демократичного суспільства.

Життя вимагає від бібліотечних установ усе нових і нових зрушень, бачення перспектив розвитку своєї справи. І бібліотека ЦНТУ як важливий і життєво необхідний структурний підрозділ університету будує своє майбутнє та розробляє нові стратегії, удосконалюючи послуги для своїх користувачів – здобувачів вищої освіти.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки кваліфікаційної роботи, підсумуємо найважливіші результати проведеного дослідження, отримані нами внаслідок виконання конкретних завдань, поставлених для досягнення мети роботи:

Багатоплановість і багатоаспектність проблеми формування та функціонування електронних інформаційних ресурсів зумовили появу значної кількості наукових праць, які безпосередньо або опосередковано стосуються теми дослідження. Аналіз розвитку наукової думки в цьому напрямі засвідчує той факт, що фахівцями розглядалися далеко не всі аспекти створення та розвитку електронних сховищ інформації. Певне значення для створення теоретичної моделі буття електронних інформаційних ресурсів мають підготовлені Барковою О. [8], Бахтуріною Т. [9], Воскобойніковою-Гузевою О. [13], Бондаренко В. [10], та ін. публікації, що дали змогу простежити вже набутий досвід зі створення і розвитку електронних бібліотечних інформаційних ресурсів у світі та Україні.

Джерельна база даної кваліфікаційної роботи складається із джерел, що їх умовно можемо розподілити на такі групи: нормативно-правові акти у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи, документи, що врегульовують окремі аспекти функціонування електронних ресурсів досліджуваної бібліотечної установи, внутрішні та зовнішні електронні ресурси бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету. Детальніше їх охарактеризуємо.

Методологічну підоснову роботи становлять загальнонаукові підходи, використовувані у теорії пізнання (системний, структурний тощо), що використовуються у поєднанні з історіографічним, порівняльним та хронологічним методами. Для досягнення дослідницьких завдань було використано і методи аналізу документованої інформації, а зокрема, інформаційний та бібліотекознавчий аналіз, це забезпечило можливість вивчення ключових ознак і специфіки різних етапів впровадження електронних ресурсів, їх особливостей та функції.

Інтернет-технології забезпечили бібліотекам можливість виходу на віртуальний рівень обслуговування споживачів, це кардинально новий етап використання можливостей всесвітньої Мережі, що прогнозовано буде все більш активно розвиватися.

Діяльність бібліотеки ЦНТУ з електронними інформаційними ресурсами в системі інформаційного забезпечення освіти включає такі основні види робіт: генерація власних БД та надання доступу до придбаних (чи передплачених), повнотекстових і бібліографічних БД; постійна робота щодо наповнення та удосконалення структури та змістового наповнення веб-сайту бібліотеки, формування та наповнення університетського репозитарію.

Бібліотека ЦНТУ надає доступ користувачам до придбаних (чи передплачених) баз даних: БД Academic Search Premier, БД Business Source Premier, БД Library, Information Science & Technology Abstracts та інших.

По завершенню періоду користування БД МОН розглядає статистику їх використання для вирішення питання щодо необхідності подальшої передплати доступу до БД за кошти держбюджету.

Наразі спостерігаємо усе більше зростання значимості використання електронних інформаційні ресурси в системі інформаційного забезпечення освіти, не є винятком у цьому процесі і бібліотека ЦНТУ, що виявляється у таких результатах її діяльності:

- забезпечено можливість доступу для викладачів і здобувачів вищої освіти до інформації електронних баз даних безпосередньо в бібліотеці;
- надано доступ до повнотекстових БД на електронних носіях, що були створені або придбані бібліотекою (університетом, МОН) віддаленим користувачам.

Створення комплексної системи нового рівня надання послуг з використанням електронних ресурсів, яка б забезпечувала інформаційні потреби здобувачів вищої освіти, є перспективним напрямком роботи бібліотеки ЗВО.

Серед новітні послуг, які надає бібліотека ЦНТУ з використанням можливостей інформаційних технологій:

- електронна доставка документів (ЕДД);
- «запитай бібліотекаря» через електронну пошту.

Використання електронних ресурсів у діяльності бібліотеки закладу вищої освіти зумовила необхідність формування бібліотечних мереж різних рівнів, кооперативної взаємодії бібліотек різних типів та рівнів. Перші успішні кроки у цьому напрямку вже зроблено, оскільки бібліотека ЦНТУ є членом Центрально-Українського Корпоративного Каталогу (ЦУКК), що забезпечує можливість обміну електронними бібліографічними записами.

Отже, бібліотеки вже не можуть ігнорувати всезростаючий потік електронних публікацій. Це змушує їх засновувати свою роботу з новими джерелами інформації, удосконалюючи нові форми бібліотечного обслуговування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Антопольський А.Б. Електронні бібліотеки: принципи створення / А.Б. Антопольський, Т.В. Майстрович. – М.: ЛІБЕРЕЯ-БІБІНФОРМ, 2007. – 288 с.
2. Антоненко І.П. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення / І.П. Антоненко, О.В. Баркова // Бібл. Вісник. – 2004. - №2. – С. 11-22.
3. Антоненко І.П. Каталогізація електронних ресурсів: наук.-метод. посібник / І.П. Антоненко, О.В. Баркова; Нац. біб-ка України імені В.І. Вернадського. – К.:НБУВ, 2007. – 115 с.
4. Артемчук Г.І. Методика організації наук.-досл. роботи: навч. посібник для студентів та викладачів вищ. навч. закладів / Г.І. Артемчук, В.М. Курило, М.П. Кочерган. – К.: Форум, 2000. – 271с.
5. Барабаш В. А. Прогресивні напрями інформатизації бібліотек закладів вищої освіти (2015-2020 рр.) / В. А. Барабаш, Л. В. Глебова. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки. – Переяслав-Хмельницький, 2021. – Вип. 11. – С. 226–245.
6. Барабаш В. А., Глебова Л. В., Миценко В. І. Educational potential of the activities of information institutions during the war period. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2023, № 207. С. 79–86.
7. Баркова О.В. Електронні ресурси: аспекти типології // Документознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2004. – С. 147-149.
8. Баркова О.В. Організація і технологія формування електронної бібліотеки // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. - №5. – С. 86-87.
9. Бахтуріна Т.А. Терміни, пов'язані з типологією електронних ресурсів // Наук. і техн. б-ки. – 2001. - №5. – С. 60-66.
10. Бондаренко В. Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи : монографія. Київ : НБУВ, 2016. С. 276.

11. Вилегжаніна Т. Книги і бібліотеки у вихорі війни / Тамара Вилегжаніна // Бібліотечна планета. — 2022. — № 2. — С. 4—5.

12. Вовк Н. С. Використання бібліотечних сторінок у соціальних мережах з метою морально-інформаційної підтримки читачів у березні — квітні 2022 року / Н. С. Вовк // Вісник Харківської державної академії культури. — 2022. — Вип. 61. — С. 94—105. — Режим доступу: <http://v-khsac.in.ua/article/download/261399/257853>. — Назва з екрана.

13. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціокомунікаційна діяльність бібліотек України в новітніх умовах/ О. Воскобойнікова-Гузєва// Бібліотечний вісник. - 2016. №1. - С. 12-17.

14. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія. Київ : Академперіодика, 2014. С. 362.

15. Глебова Л. В., Бондаренко Г. С. Документи підфону кафедри в електронному архіві університету. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. праць. Серія: Історичні науки. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 2022. Вип. 16. С.27 – 46.

16. Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія. Київ : НБУВ, 2015. С. 332.

17. Давидова І.О. Сутність та системна організація інноваційної політики бібліотек України // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2008. - №3. — С. 6-12.

18. Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень / Денбновецький Станіслав Олександрович // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2022. — № 1. — С. 26—33. — Режим доступу: <http://journals.uran.ua/bdi/article/view/257256>. — Назва з екрана.

19. Діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського в умовах воєнного стану / Березівська Лариса Дмитрівна, Закатнов Дмитро Олексійович, Тарнавська Сніжана Вікторівна,

Лобановська Інна Георгіївна // Вісник Національної академії педагогічних наук України = Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. — 2022. — Т. 4, № 1. — Режим доступу: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/257>. — Назва з екрана.

20. ДСТУ ГОСТ 2.051:2006. Електронні документи. Загальні положення. (ГОСТ 2.051-2006, ІДТ): Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 11 с.

21. Жабін А. Соціальні мережеві сервіси в бібліотеках/А. Жабін// Бібл. Вісник – 2017. - С. 13-19.

22. Желай О. Електронний сервіс сучасної бібліотеки : монографія. Київ : НБУВ, 2021. С. 208.

23. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 2. С. 50–56.

24. Ілляшенко С. М. Сучасні тенденції застосування інтернет-технологій у маркетингу / С.М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій (Київ). – № 2011. – № 4. – С. 64–74.

25. Киричек Г. Г. Електронна бібліотека як об'єкт освітніх технологій / Г. Г. Киричек // Радіоелектроніка. Інформатика. Управління. – 2017. – № 2. – С. 122–127.

26. Клименко О. З., Сокур О. Л. Бібліотечні проекти національного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / редкол.: Н. Кунанець (голов. ред.), В. Горовий, В. Струнгар [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2021. Вип. 61. С. 272–287.

27. Ковальчук Н. Інноваційність як вагомий складник ефективної організаційно-управлінської діяльності бібліотек. Вісник Книжкової палати. 2019. № 1. С. 23

28. Колесникова Т. О. Інтеграція бібліотек ВНЗ України: сучасний стан та перспективи розвитку (за результатами соціологічного дослідження) / Т. О. Колесникова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Вип. 28. – Київ, 2010. – С. 209–217.

29. Колоскова Г. Формування бібліотечно-інформаційного потенціалу регіону в умовах цифровізації / Галина Колоскова, Олексій Кобелєв // Вісник Книжкової палати. — 2022. — № 5. — С. 33—40. — Режим доступу: <http://visnyk.ukrbook.net/article/view/262276>. — Назва з екрана.

30. Копанєва В. О. Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія : монографія. Київ : Ліра-К, 2020. С. 322 .

31. Костенко Л. Еволюційний підхід до організації кооперативної каталогізації в Україні //Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек: Матер. міжнар. наук. конф.; Київ, 14-17 жовтня 1997 р. – С.69-70.

32. Костирко Т. М. Ресурси і сервіси університетської бібліотеки в умовах цифрових трансформацій / Костирко Тамара Миколаївна // Бібліотечний Меркурій. — 2022. — Вип. 1. — С. 105—113. — Режим доступу: <http://vislib.onu.edu.ua/article/view/256413>. — Назва з екрана.

33. Кропочева Н. М. Проектування електронних ресурсів в умовах формування галузевого інформаційного простору / Н. М. Кропочева // Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 22 груд. 2020 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Д. О. Закатнов, С. В. Тарнавська (відп. за вип.) та ін.]. — Вінниця : Твори, 2020. — С. 59—50. — Режим доступу: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/abstracts_collection_2020.pdf (дата звернення: 31.01.2023). — Назва з екрана.

34. Лисенко Т. Сучасний стан і провідні тенденції у роботі українських інформаційних центрів на основі аналізу контенту вебсайтів / Тарас Лисенко // Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних

наук. — 2022. — Вип. 9. — С. 148—163. — Режим доступу: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/259195>. — Назва з екрана.

35. Медведєва В. Мультимедійні інформаційні технології в інформаційно-бібліотечному середовищі / В. Медведєва // Вісник Книжкової палати. – 2019. – № 2. – С. 29–31.

36. Національна електронна бібліотека України. Основні проектні рішення: [Електрон. ресурс] /Уклад. Л.Й.Костенко. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/library/col.html>. – Заголовок з екрану.

37. Онищенко О. Адаптація бібліотек до «життя в цифрі». Бібліотечний вісник. 2020. № 1. С. 3–8.

38. Пашкова В. Використання сучасних технологій у публічних бібліотеках України: (за матеріалами дослідж.) / В. Пашкова, І. Шевченко, Я. Хімич // Бібліотечний форум України. – 2019. – № 1. – С. 7–13.

39. Пелешишин А. М. Особливості інформаційних технологій в бібліотечній справі [Електронний ресурс] / А. М. Пелешишин, В. В. Добровольська, О. Р. Трач // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2018. – № 4. – С. 14–21.

40. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». https://законодавство.com/download/postanova-vid-cherhvnya-2021-673-pro-2021-90934.html#google_vignette.

41. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV // Урядовий кур'єр. – 2003. – 2 липня (№119). – С. 1-6.

42. Ржеуський А. Бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів в умовах карантину на прикладі бібліотек педагогічних закладів вищої освіти / Антоній Ржеуський, Наталія Кунанець // Бібліотечний вісник.

— 2022. — № 2. — С. 35—45. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2022_2_5. — Назва з екрана.

43. Ржеуський А., Кунанець Н., Малиновський О. Безкоштовні веб-сервіси для створення бібліотечних мультимедійних продуктів: порівняльний аналіз. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 17–26.

44. Русначенко Т. Електронні ресурси в роботі сучасної бібліотеки закладу вищої освіти (на прикладі книгозбірні Криворізького державного педагогічного університету) / Т. Русначенко // *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. - 2021. - № 3. - С. 26.

45. Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі / Г. В. Салата // *Вісник Харківської державної академії культури*. — 2022. — Вип. 61. — С. 30—39. — Режим доступу: <http://v-khsac.in.ua/article/view/261375>. — Назва з екрана.

46. Саух В.М. Електронні бібліотеки в розподіленому освітньому середовищі / В.М. Саух, С.В. Сорока // *Вісник ЧДТУ*. – 2017. – № 3–4. – С. 227–232.

47. Симоненко Т. Інформаційне забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні / Т. Симоненко // *Бібліотечний вісник*. – 2013. – № 5. – С. 22–27.

48. Тарасенко Н. Бібліотечна складова у розвитку інформаційного суспільства / Н. Тарасенко // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського: зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України*. – Київ, 2016. – Вип. 43. – С. 115–130.

49. Терентьев С. О. Електронні ресурси в системі комунікацій публічних бібліотек України / С. О. Терентьев // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. — 2022. — № 2. — С. 21—26. — DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263807>.

50. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах / Є. Чумак // *Український журнал з*

58. Ярошенко Т.О. Організація та управління електронними ресурсами в сучасній бібліотеці // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. - №3. – С. 13-20.